

Г. Я. Галенчанка

НЕВЯДОМЫЯ
І МАЛАВЯДОМЫЯ ПОМНІКІ
ДУХОЎНАЙ СПАДЧЫНЫ
І КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЕЙ
БЕЛАРУСІ
XV — СЯРЭДЗІНЫ XVII ст.

Г. Я. Галенчанка

**НЕВЯДОМЫЯ
І МАЛАВЯДОМЫЯ ПОМНІКІ
ДУХОЎНАЙ СПАДЧЫНЫ
І КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЕЙ
БЕЛАРУСІ
XV — СЯРЭДЗІНЫ XVII ст.**

Мінск
«Беларуская навука»
2008

УДК 09(476),,14/16”

ББК 76.10(4Бен)

Г15

Рэцэнзенты:

кандыдат гістарычных навук А. В. Мартынюк,
кандыдат гістарычных навук А. А. Скеп’ян,
кандыдат філалагічных навук А. У. Бразгуноў,
кандыдат філалагічных навук В. А. Чамярышкі

Выданне падрыхтавана ў рамках выканання Дзяржаўнай комплекснай праграмы навуковых даследаванняў на 2006—2010 гг. «Гісторыя беларускай нацыі, дзяржаўнасці і культуры» (навуковы кіраўнік праграмы — доктар гістарычных навук прафесар А. А. Каваленя).

Работа выканана паводле матэрыялаў навукова-даследчай працы на гранту БРФФД Г95-67.

ISBN 978-985-08-1002-1

© Галенчанка Г. Я., 2008

© Афармленне. РУП «Выдавецкі дом «Беларуская навука», 2008

ЗМЕСТ

Ад аўтара	3
Уводзіны.....	6
Глава 1. Асноўныя зборы пісьмовых помнікаў.....	14
1.1. Ля вытокаў архіўнай справы	14
1.2. Бібліятэчныя зборы XVI—XVII стст.....	25
1.3. Асноўныя сучасныя сховішчы помнікаў наратыўнай і дакументальнай пісьменнасці	31
1.4. Бібліяграфічныя даведнікі і кнігазнаўчыя працы.....	71
Глава 2. Святое Пісанне. Помнікі царкоўнага, кананічнага і службовага традыцыйнага пісьменства	81
2.1. Дзесяціглаў, або Віленска-Супрасльскі зборнік 1502— 1507 гг.	81
2.2. Біблія Францыска Скарыны: Кніга Ісуса Сірахава, 1517 г.	84
2.3. Віленскі Старазапаветны звод з дадаткамі (пасля 1517 г.)	86
2.4. Берасцейская, або Радзівілаўская, Біблія, 1563 г.	91
2.5. Нясвіжская Біблія, 1572 г.	93
2.6. Лоскі Новы Запавет, 1574 г.	95
2.7. Полацкае Евангелле-тэтр, XV ст.	96
2.8. Слуцкае Евангелле-тэтр, 1501 г.	98
2.9. Слуцкае Евангелле-тэтр, 1539 г.	99
2.10. Мелішаўскае Евангелле-тэтр, XVI ст.	99
2.11. Варанілавіцкае Евангелле вучыцельнае, XVI ст.	100
2.12. Апостальскія пасланні з тлумачэннямі, каля 1460 г.	102
2.13. Барсаўскі Псалтыр, 1543 г.	104
2.14. Аглашэнні Фёдара, архімандрыта студыйскага, 1476 г.	105
2.15. Мінея службовая на май і чэрвень, 1488 г.	107
2.16. Мінея службовая на студзень, 1504 г.	109
2.17. Мінея службовая на лістапад і снежань, 1504 або 1519 г.	110
2.18. Лесвічнік супрасльскага інака Арсенія, 1530 г.	112

2.19. Трэбнік, 1545 г.	113
2.20. Багародзічнік Аляксандра Солтана, 1545 г.	117
2.21. Лесвіца Іаана Сінайскага, або Лесвічніка, канец XVI ст.	118
2.22. Слуцкі Суботнік, XVI—XVII стст.	120
2.23. Куцеінскі пеўчы ноталінейны Ірмалой, 1651 г.	122

Глава 3. Помнікі канфесійнай і свецкай пісьменнасці.

Асвета. Палеміка. Публіцыстыка. Панегірыкі	124
--	-----

3.1. Хранограф «заходнярускай рэдакцыі», першая чвэрць XVI ст.	124
3.2. «Гісторыя аб жорсткім ганенні Царквы Божай у Немцах, Францыі, Англіі, Влохах, Гішпаніі і іншых землях...», 1567 г.	125
3.3. Андрэй Валан. Аб абароне дактрыны сапраўднай і ста- ражытнай хрысціянскай царквы, 1579 г.	128
3.4. Ян Брант. Казанне пры пахаванні... Юрыя Хадкевіча, 1596 г.	129
3.5. (Іпацый Пацей.) Справядлівае апісанне Берасцейскага сабора 1596 г., 1597 г.	131
3.6. (Іпацый Пацей.) Абарона Фларэнцыйскага сабора, 1604 г.	137
3.7. (Лявонцій Карповіч.) Навука аб складанні казання. (Вільня, каля 1616 г.?).....	142
3.8. Ян Аланд. Мемарыял у памяць князя на Олыце і Няс- віжы, віленскага ваяводы Мікалая Крыштофа Радзіві- ла, 1617 г.	143
3.9. «Розніцы», зборнік рэлігійна-палемічнага і гісторыка- палітычнага зместу Івана Хашкоўскага, Чарэя, 1617— 1618 гг.	144
3.10. Плебісцыт, 1620 г.	145
3.11. Марцін з Клецка. Кніга аб моравой пошасці, 1624 г.	147
3.12. Пахвала Віленскай Акадэміі віленскаму ваяводу, ма- гілёўскаму старасту Льву Сапегу, 1623 г.	149
3.13. Лявон Крэўза. Казанне аб жыцці і смерці полацкага архіепіскапа Іасафата Кунцэвіча, 1625 г.	150
3.14. Самуэль Доўгірд. Генеалогія, альбо Кароткае апісан- не выдатных спраў вялікіх князёў літоўскіх, 1626 г.	152
3.15. Духоўныя бяседы Макарыя Егіпецкага, Вільня, 1627 г.	154
3.16. Устаў Слуцкай гімназіі, 1628 г.	155

3.17. Тэадор Ліцыніус Намыслоўскі. Пляц, на якім схізматык не ўтрымаецца, 1628 г.	157
3.18. Снеданне схізматыкам брацкім віленскім, 1630 г.	158
3.19. Святое адзінства Царквы Усходняй і Заходняй, 1632 г.	161
3.20. Зборнік асабістых папераў Феафіла Лявонавіча, 1621—1636 гг.	164
3.21. Буквар славянскай мовы, 1637 г.	166
3.22. Стэфан Гіжыцкі. Алхімія ў раю... на пахаванні маршалка павета слонімскага Стэфана Яцыніча, 1637 г.	167
3.23. Іосіф Бадановіч. Неўміручыя ліліі на смерць падскарбія Вялікага княства Літоўскага Мікалая Трызны, 1640 г.	169
3.24. Ян Станіслаў Гарабурда. Панегірык на ўшанаванне віленскага каноніка Марцыяна Трызны, 1642 г.	170
3.25. Аляксей Дубовіч. Праводзіны асобы, якую ад Бога ўзяў... Януш Скумін Тышкевіч, 1642 г.	171
3.26. Іосіф Трызна. «Патериконь Киево-Печерский», 40-я гг. XVII ст.	173
Глава 4. Заканадаўства і права	176
4.1. Устаў князя Яраслава, XV ст.	176
4.2. «Світак вялікага князя Яраслава», XV ст.	177
4.3. Кормчая асобнага складу, канец XVI ст.	181
4.4. Кормчая (Намаканон), сярэдзіна XVII ст.	182
4.5. Статут Вялікага княства Літоўскага, каля 1580 г. Курніцкі спіс.....	183
4.6. Статут Вялікага княства Літоўскага, 1588 г. (1-е выд.)	186
4.7. Статут Вялікага княства Літоўскага, 1588 г. (фактычна 3-й рэдакцыі, пачатак 90-х гг. XVI ст.).....	189
4.8. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588 г. разам з Трыбуналам, 1614 г.	192
4.9. Іпацый Пацей. Аб прывілеях, наданых ад каралёў польскіх, каля 1606 г.	194
4.10. Сінопсіс, або сціслае апісанне праў, прывілеяў і вольнасцей, наданых польскімі каралямі і вялікімі князямі літоўскімі старажытнаму і зацнаму рускаму народу, 1632 г.	195
4.11. Дадатак да Сінопсіса, каля 1632 г.	197
4.12. Скарга ваўкавыскага магістрата аб выламліванні з права магдэбурскага мясцовых баяр, 1551 г.	198

4.13. Пацвяджэнне праў і прывілеяў манахам Свята-Духаўскай царквы на Віленскае брацтва, 1638 г.	198
4.14. Тастамент Юрыя Іванавіча Іллініча, заснавальніка замка ў Міры, 1526 г.	199

Глава 5. Помнікі дзяржаўнага, грамадскага, прыватнага справаводства 202

5.1. Попіс войска Вялікага княства Літоўскага, 1567 г.	202
5.2. Урадавыя кнігі спраў Клецкага замка, 1596 г.	210
5.3. Кніга дваровых фінансавых і адміністрацыйных спраў Льва Сапегі, 1591—1597 гг.	211
5.4. Прыходна-расходная кніга Мікалая Радзівіла «Сіроткі», канец XVI — пачатак XVII ст.	213
5.5. Сумарыуш спраў, прывілеяў і іншых папераў на ўладанні, пасады і дзяржанні віленскага ваяводы і гетмана ВКЛ Крыштофа Радзівіла, магілёўскага адміністратара, сейвенскага, быстрыцкага старасты, 1635 г.	214
5.6. Кніга прывілеяў г. Віцебску, выдадзеных ці зацверджаных у XVI—XVIII стст.	216

Глава 6. Кантакты і сувязі. У кантэксце «рускай», «літвінскай», польскай і еўрапейскай кніжнасці 220

6.1. Кіеўскі Псалтыр, 1397 г.	220
6.2. Францыск Скарына. «Каляндар», каля 1522 г.	220
6.3. Апостал, 1568 г.	225
6.4. Апостал, перамышльскі рукапіс другой паловы XVI ст.	226
6.5. Генадзіёўская Біблія з фрагментамі кніг Скарыны, другая палова XVI ст.	230
6.6. Апостал Францыска Скарыны, трэцяя чвэрць XVI ст.	233
6.7. Апостал, 1619 г.	235
6.8. Мікола Гусоўскі. Песня пра зубра, 1623 г.	236
6.9. (Ян Мыліус.) Аб перамозе на Уле, 1654 г.	237
6.10. Ян Мыліус. Эпіталама на шлюб шляхетнага п(ана) Філона Кміты з Соф'яй, дачкой троцкага кашталяна Грыгорыя Хадкевіча, Кракаў, 1564 г.	237
6.11. Ян Гаслер з Берна. Медычная навука, 1578 г.	238
6.12. Арнольд Антоніус. Прамова ў абарону Парыжскага універсітэта супраць проіскаў езуітаў. (Пасланне да Віленскага Сената), 1594 г.	241

6.13. Адрыян Рэгенвольсціус. Гісторыка-храналагічнае апісанне славянскіх цэркваў па розных правінцыях: Польшча, Русь, Багемія, Прусія, Літва, Маравія і інш. Утрэхт над Рэйнам, 1652 г.	242
6.14. Матэус Радэр. Сад свяшчэнны, 1604 г.	245
6.15. Трохвугольнік (Trigonus...), 1636 г.	245
6.16. І. Младзьяноўскі. Пастулаты пра прыроду зроку, Вільня, 1641 г.	246
6.17. Дыялог, або Размова Мацка з віленскім папам схізматыкам Дыянісіем, 1642 г.	247
6.18. Ян Рывоцкі. Панегірык аб гераічных дзеях віленскага ваяводы Льва Сапегі... Антверпен, 1645 г.	248
6.19. Мікалай Халецкі. Страла шчаслівага жыцця перад сконам пабожным... пана Мікалая Крыштофа з Хальча Халецкага, ваяводы навагародскага..., 1654 г.	249
6.20. Еўдакім. «Книга, глаголемая Простословіа...», канец XVI ст.	251
6.21. Юзэф Нарановіч-Нароньскі. Геаметрыя, або трыганаметрыя і майстэрства ўсякага вымярэння, 1659 г.	252
6.22. Каталог асоб, атрымаўшых ступені дактароў, ліцэнцыятаў, магістраў і бакалаўраў у Віленскай езуіцкай Акадэміі, 1650 г. (з працягам да 1773 г.).....	259

Глава 7. Асобныя і праблемныя творы.....

7.1. Пасланне, або Ліст полаўца Смеры да вялікага кіеўскага князя Уладзіміра, X ст. (Апокрыф XVI ст.)	262
7.2. Аб зыходжанні Святога Духа, не пазней XV ст. (Лацінамоўная копія, каля 1563 г.)	278
7.3. Пасланне да Папы Рымскага Сікста IV, 1476 г.	281
7.4. Сымон Будны. «Аб апраўданні грэшнага чалавека перад Богам»	320
7.5. (Сымон Будны.) «Сціслыя доказы, што Хрыстос не з'яўляецца такім жа Богам, як Бог Айцец», Лоск, 1574 г.	322
7.6. Падарожжа Мікалая Крыштофа Радзівіла на Святую Зямлю, 1582—1584 гг.	322
7.7. Нясвіжскі «Альбом Бернардоні», канец XVI — XVII ст.	326
7.8. Фама Іеўлевіч. Лабірынт, альбо Забытаныя шляхі Мудрасці, 1625 г.	348
7.9. Ян Дубовіч. Праўдзівы каляндар хрысціянскай царквы, 1644 г.	350

7.10. Андрэй Руткоўскі (Ружоўскі?). Абарона Вялікага княства Літоўскага, каля 1649 г.	365
7.11. Банкет, або Гісторыя аб тым, як Адам частаваў трох жанатых сыноў сваіх са сваякамі і сябрамі, Вільня, 1650 г.	370
7.12. Зборнік «Silva Rerum», запіскі аршанскага харужыя Мікалая Млечкі, першая трэць XVII ст.	373
7.13. Зборнік «Silva Rerum» ігумена полацкага брацкага манастыра Ігнація Іеўлевіча і Епіфанія Полацкага, 40—80-я гг. XVII ст.	374
7.14. Зборнік «Liber Miscellaneorum» Ігнація Іеўлевіча, 50-я — пачатак 60-х гг. XVII ст.	378
Глава 8. Тэксты, фрагменты, пераклады	381
8.1. Адмоніторыум. Настаўленне Мікалая Крыштофа Радзівіла (Сіроткі) сваім сынам, якія збіраліся ў замежжа, 1603 г.	381
8.2. Полацкі зборнік «Silva Rerum», са спісамі розных твораў XVI—XVIII стст.	382
8.3. Прамова смаленскага кашталяна Івана Мялешкі на вальным варшаўскім сойме 1589 г.	384
8.4. Ліст Івана Цырыяка Комуненькі да Піліпа Абуховіча, смаленскага ваяводы, 1655 г.	388
8.5. Партрэтная галерэя Радзівілаў, 1657 г.	390
Дадатак 1. Праблемныя дакументы Скарыніяны ў кантэксце рэальнай крытыкі	413
Дадатак 2. Выбраная бібліяграфія па тэмах	430
1. Асноўныя каталогі і даведнікі. Абагульняючыя працы па гісторыі славяна-рускай, польскай, украінскай кніжнасці	430
2. Абагульняючыя працы і даследаванні па гісторыі беларускай, «заходнярускай» пісьмовай спадчыны і кніжных сувязей ВКЛ	433
3. Апісанні асноўных сховішч і збораў, дзе сустракаюцца рэдкія беларускія кодэксы і друкі	439
4. Апісанні, даследаванні асобных беларускіх і «заходнярускіх» помнікаў	447
Умоўныя абазначэнні	451

Навуковае выданне

Галенчанка Георгій Якаўлевіч

**НЕВЯДОМЫЯ І МАЛАВЯДОМЫЯ ПОМНІКІ ДУХОЎнай
СПАДЧЫНЫ І КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЕЙ БЕЛАРУСІ
XV — СЯРЭДЗІНЫ XVII ст.**

Рэдактар *Т. С. Клімовіч*

Мастацкі рэдактар *В. А. Жахавец*

Тэхнічны рэдактар *Т. В. Леўцен*

Камп'ютэрная вёрстка *В. Л. Смольская*

Падпісана ў друк 29.12.2008. Фармат 84×108 ¹/₃₂. Папера афсетная № 1.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 24,36. Ум. фарб.-адб. 24,78.
Ул.-выд. арк. 22,2. Тыраж 300. Заказ 514.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Выдавецкі дом
«Беларуская навука». ЛІ № 02330/0131569 ад 11.05.2005.
Вул. Ф. Скарыны, 40, 220141, г. Мінск.

Надрукавана ў РУП «Выдавецкі дом «Беларуская навука».

Галенчанка, Г. Я.

Г15

Невядомыя і малавядомыя помнікі духоўнай спадчыны і культурных сувязей Беларусі XV — сярэдзіны XVII ст. / Г. Я. Галенчанка. — Мінск : Беларус. навука, 2008. — 458 с.

ISBN 978-985-08-1002-1.

Першае асобнае даследаванне невядомых і малавядомых помнікаў і міжнародных культурных сувязей Беларусі XV — сярэдзіны XVII ст. Апісваюцца склад і выхадныя звесткі помнікаў, якія захоўваюцца пераважна ў замежных сховішчах, адзначаюцца іх асаблівасці, недаследаваныя аспекты, шыфр, бібліяграфія. Шэраг найбольш значных рытэнтаў мае разгорнутыя каментарыі.

Разлічана на навуковых даследчыкаў, бібліятэчных і музейных супрацоўнікаў, выкладчыкаў, студэнтаў, усіх, хто цікавіцца духоўнай спадчынай Беларусі.

УДК 09(476)„14/16”

ББК 76.10(4Бел)